

CZAKÓ GÁBOR

Óda a paraszthoz

Hallom a föld szavát:
Uram, Teremtőm, virulni akarok!

(Zarathusztra)

1.

A földművelő, a parasztgazda ma az utolsó, aki még a végtelenben, a határtalan égbolt alatt dolgozik, s állandóan szembesül a végső kérdésekkel. Élete és munkája a születés és a halál mezsgyéin zajlik. A Teremtő képmása, őt utánozza, ha vet, állatait fedezteti, elleti, költeti, szinte atya, midőn neveli, oktatja őket, s ő a végzet is, a halál, amikor arat, betakarítja a termést, és levágja állatait. Úgy tudja, hogy a világ rendje organikus. Benne valamennyi lénynek, embernek és természetnek a princípiuma közös. Azonos törvény hatja át a létezőket; az ókor embere ezt a világ összhangjának gondolta, a középkor az összhangban Isten teremtő tökéletességét fedezte föl. A művelés valójában ennek a rendnek a csiszolása, aki csinálja, az a jó gazda gondosságával terelgeti az anyagot, hogy minél tökéletesebben zengjen benne az összhang, dicsértessék az Isten. Éppen ezért az alapállás mindig a szemlélődés – megérteni a rendet, a teremtést: mi van benne, mit akar az Úr? Amíg ezt nem tudjuk, nem szabad semmit sem tenni. Ezért írja elő Hippokratész, hogy a gyógyítás első parancsa: nem ártani a betegnek. Ezért olyan lassú a paraszt. Nem kapkod, nézelődik türelmesen, mielőtt levágna egy akáchusángot; hosszasan latolgatja, mennyi töreket tegyen az elnyűtt kosárba a kotlós alá.

Ha már megértettünk valamit a világ működéséből, akkor csatlakozunk a teremtésben működő erőhöz – az *áldáshoz!* –, akkor tudjuk szépen faragni a fát, szántani a földet, aratni a gabonát. A művelő ember ezért mindig családban él, az pedig a rendben, hiszen a maga szintjén egyaránt érti a létet a kisgyermek és az aggastyán, ezért lehetnek libapásztorok, szőlőőrzők és tanácsadók. A közös életrend (Hamvas Béla) tanítja őket, hogy a szemük előtt zajlik a világ: a hagyomány embere otthon születik, és odahaza hal meg.

A művelő ember karriert nem csinál. Ugyanis a művelésben az ember a *szeretet világtörvényét* (Dante) hajta végre, a világ szeretetének atyai szellemét valósítja meg, realizálja az anyagvilágban és a saját lényében; véletlenül sem helyettesíti önmagával a szerető és teremtő Atyát (Hamvas Béla). Közöséges divatszóval: nem önmagát valósítja meg. Ezért aki tudatosan a művelésre adja a fejét, lemond a világi sikerről. Még akkor is, ha gyarapítgatja birtokát, nemesíti gyümölcsfáit, szaporítja állatait.

A *Tao te kingben* erről ez áll:

*Az Ég örök és a Föld tartós.
Ég és Föld örökkévalóságának oka,
hogy nem magukat élik.
Azért tudnak örökkön (tartósan) életet adni.
Így az elhivatott is:
Háttérbe szorítja önnönvalóját,
és önnönvalója előre kerül.
Túlad önnönvalóján,
és önnönvalója megmarad.
Nem így van-e:
Mert semmi sajátot nem akar,
azért a sajátja tökéletes lesz?*

Ugyanerről Jézus: „Aki folyvást azon fáradozik, hogy életét megmentse, elveszíti, aki ellenben elveszíti, az megmenti.” (Luk 17, 33., Mt 16, 25., Mk 8, 35., Jn 12, 25.)

2.

A paraszt ugyan „röghöz kötött”, alig mozdulhat ki otthonról, rendszerint napokra sem, hiszen etetni kell a disznót, jártatni a lovat, még sincs nála szabadabb ember. Vágyait maga választotta világa határozza meg, céljait nem kívülről plántálják belé a reklámmal és a versennyel.

Szabad, mert szerettei között él.

Szabad, mert főnöke az Isten és a természet, meg a családja, vagyis a *népe*.

Szabad azért is, mert önellátó. Táplálékát maga termeli, eszközei zömét maga készíti, javítja. Örömeiben, mulatságaiban sem függvénye a szórakoztatóiparnak.

Szabad, mert nem kell alkalmazkodnia a civilizáció gépeinek munkaüteméhez. Használ ugyan gépeket, de a földdel és az állatokkal foglalatосkodva a természet ritmusát követi, s az semmiképpen sem zavarja meg. Nem termel például disznót ablaktalan ólakban, ahol hatórás éjszakák után egy-egy etetésnyi idő a nappal.

Szabad, mert nem gyárt például szemetet, aminek eltakarítása másutt tengernyi időbe, munkába, költségbe kerül. A trágya, a lomb, a kerti gaz mind hasznosul, a törött fejszenyel megy a kisbaltába; ha ott is kiszolgálta idejét, lehet belőle gyújtós. A fél téglát elrágja a kandisznó: legalább apasztja fölős energiáit. A rossz bakancsból udvarjáró papucs lesz, levágott felső része alkalmas a csúzliba, vagy bélelhető vele a kasza köpüje.

Szabad, mert polihisztor. Vagyis tudása rész helyett egész, a teljes létezésre vonatkozik, éppen azért érvényessége, főképp használhatósága nem függvénye egyéb specialisták szaktudásának, mint a gazdaságkori ipari társadalomban dolgozóké. Otthonában ő a konzervgyáros, az állatorvos, a birkakoponya-lékelő, a meteorológus, az ács, a növénytermesztő, a piktor és a művész: lakberendező, hímző-szövő, faragó, formatervező, továbbá külkereskedő, közgazdász, pedagógus, állatidomár. Nincs tisztos szakma, amely a művelő közösségéből hiányozna.

Külön kell megemlékezni arról, hogy pap is, hiszen a művelés megszenteli a munkát, a családi kenyeret, megvilágítja az ünnepek rítusait, természetesen egységébe vonja a vallást, a kultuszt a kultúrával.

Szabad azért is, mert felelős. Mégpedig az Egészért felel, a világmindenségért, mint Noé, az összes rábízottakért: emberekért, állatokért, fűért, vízért.

Szabad, mert ő a gazda.

3.

Nem véletlen, Gazdaságkorban a kultusz „magánügy” – a legjobb (?) esetben. A korbeszéd ismeretében tudható, hogy éppen ez az, ami lehetetlen. A kultusz mélyén a hit, az Istennel való beszéd, a személyes megáldottság öröme természetesen intim és benső, ám a művelés pontosan azt jelenti, hogy az ember nem magán. Semmi esélye fönnmaradni, ha magányos. Az egyént előbb-utóbb bekebelezi a külső hatalom, a manipuláció. A művelés ugyanis a teremtő-erő, az áldás továbbítása a nem szellemi lényekhez. Ez a munka kizárólag azon a ponton végezhető, ahol az ember él, egy arasszal sem odébb. Előbb a házastársat kell szeretni, a szomszédot, csak azután lehet a „világot”. Szeretni azt jelenti, hogy ami személyes és benső, azt megnyilvánítjuk, hogy a lét öröm legyen mindenkinek. Hamvas szavával realizálódik a *status absolutus*, a szeretet. A legnyilvánvalóbb szeretetközösség a család, mégpedig a nagycsalád, ahol működik és halmozódik a szerető tudás, vagyis a bölcsesség. A művelés megoszlik a család tagjai között. Mindenki az egészre készül, a művelés különböző mozzanataiból mégis ki-ki más-más módon veszi ki részét. Neme és életkora szerint előbb-utóbb majd mindenben sorra kerül. Ám egyikben sem válik specialistává, hiszen a specialista ismereteinek foglya, miként már jeleztük, részember, a művelő viszont teljes/szabad.

Szabadságának teljessége a közösségben virul ki, hiszen a szeretetben nem kényszerül örökös versenyre sem társaival, sem idegenekkel, tehát nem a résznek, hanem az Egésznek a tagja. Ennek tudatában büszke. Ismét érzi, hogy ő a gazda. Noha birtoka sosem túl nagy, mégis az Egész gazdájaként él. Ez papkirályi helyzet. Ezért ültet meggyfát meg diót földje sarkába, hogy az arra járókat megvendéghelhesse. Rejtetten, bőkezűen, mert számolatlanul és köszönetet nem várva, hisz nem is látja a gyümölcsöt eszegetőket. Ez a művelés büszke titka, amit csak a parasztgazda ismerhet: adni kérés nélkül, bárkinek. Gyümölcsfát ültetni a vándoroknak kultusz és nem jótékonykodás, még kevésbé filantrópia, hiszen a művelő nem emberbarát, hanem világbarát, aki az egész teremtés javára munkálkodik. Fát ültetni idegeneknek áldás, imádság: akárcik vagytok, lássátok, hogy a teremtés jó, a teremtés ajándék, érdemtelenek vagyunk rá, mégis a mienk. Érte a hála a Teremtőt illeti.

Nincsen nagyobb szabadság a szolgálatnál.

4.

Az idők folyamán az ún. munkamegosztásban a művelő ember is többé-kevésbé kézműves lett: szabó, kovács, bába, orvos, szobrász, tanító, muzsikus. A kísértés, a szétválasztás, a szétválasztódás kísértése számítható innen: fölhagyjon-e a természet művelésével, s legyen-e jól fizetett specialista? A polihisztorok kora amúgy is lejárt, az embernek a versenyben összpontosítania kell, a fölösleget, a koloncot mind lerázni, hogy fürgébb lehessen. S lám, a specialisták pályája úgy ível fölfelé, miként a kultuszból-kultúrából, vagyis a művelésből kiszakadt civilizáció fejlődik. Úgy és arra. A művelő ember minden foglalkozásban – bármekkora erők kényszerítsék is arra, hogy specialistává töredezzék – emlékszik arra, hogy ő a szabad lény, ő a gazda. Neki tehát az anyagvilággal úgy kell bánnia, ahogy a paraszt teszi: a kultusz és a kultúra egységében. Ezért műveli a vasat, a gépet, a számokat, a gyermekeket, a betegeket – mindent, ami rábízatik. Éppen azért, mert itt gyakran roppant ellenállást érez, nem szakítja meg kapcsolatát a földdel, hogy onnan újra erőt és tapasztalatot szerezzen, a végtelennel az érintkezést fönntartsa. Számára a kertészkedés vagy szobaállata-növénye meditációs objektum.

Az ellenállás abból ered, hogy a gazdaságkori világkép mechanikus. Szellem nélküli, dologi. Az eget nem csillagistenek lakják, mint az ókorban, hanem az égi mechanika járhatja ott az objektumokat. A földi társadalom is mechanikus: a liberálisban a piac láthatatlan jégkeze szabályozza a versenyt, ítél eleveneket és holtakat, a szocialistában a termelőerők gépies fejlődése, közben a haladás szakadatlan itt is, ott is. Az ember mindben egyén/tömeg; a benső emelkedés útja lezárva. A munka nem az üdvre irányul, nem a szeretet teremtő szellemének megértésére és realizálására, hanem eszközeinek, a Dolgoknak a gyarapítására. Szemlélődésnek nincs helye: tanulni kell a Dolgok működésének titkait, és a szerzett ismeretek birtokában versengeni a többi emberrel a Dolgok iránti hódolatban.

A mechanikus világ aligha művelhető. Miként is lehetne hozzányúlni, hiszen törvényei sem nem emberiek, sem nem isteniek, hanem „objektívek”. Ha valaki átszellemíteni próbálná őket, akkor mintegy homokot szórna a gépezetbe. Még szerencse, hogy állítólag ez elvileg sem sikerülhet: a történelem kereke ti. „megállíthatatlanul görög előre”.

5.

A gazdaságkori civilizációban a parasztgazda idegen test. Roppant erők fogtak össze azért, hogy kiirtsák. A reneszánsz után, amikor elkezdődött a hagyományos vallási társadalom bomlása, megzavarodott a nemesség és a parasztság közti szellemi kapcsolat, valamint a szolgáltatások és ellenszolgáltatások tisztas aránya (Bibó István, Várkonyi Nándor). Az úr nem vágyott többé a lovagethosz szerint élni és uralkodni. Haszonszerző polgárrá igyekezett fajulni a lovagi hagyaték pusztas erőszakeszközeivel. Európa-szerte véres parasztlázadások törtek ki, melyeket még véresebb megtorlás követett. Jogfosztás, megalázás, a művelés lehetőségének elvétele. Angliában bekerítésnek nevezték azt az eljárást, amivel a parasztoktól elvették földjüket, amit aztán a művelésből kiszakítottak, és a pusztas

haszonszerzés szolgálatába állítottak. Óriási paraszttömegek váltak földönfutókká, közülük tízezrek végezték életüket bitófán mint csavargók és tolvajok. A francia forradalom nem évszázadokra elnyújtva, hanem néhány év alatt produkálta ugyanezt a teljesítményt. Az arisztokrácia és a papság mellett a harmadik célpont a parasztság volt. Az assignatákkal kirabolták, hitétől eltiltották, majd lázadásba kergették, indulhatott a guillotine. A legtöbb vért a parasztság ontotta a forradalom vérpadjain.

A 20. századi létezett szocializmusokban mint a „kapitalizmus” vírus hordozóját sok országban fizikailag is likvidálni próbálták. A Szovjetunióban, a húszas években a mesterségesen előidézett volgai éhínséggel milliókat öltek meg. Akit kulákká nyilvánítottak, az előbb-utóbb börtönbe, lágerbe került. Másutt is, legtöbbször Kínában, Kambodzsában. Mindenütt, így Magyarországon is, békeidőben példátlan módon statáriális ítélettel végeztek ki számos parasztot, hogy életrendjüket megsemmisítsék. Kit így, kit úgy, végezetül valamennyit, minden szocialista országban, megfosztották földjétől, állataitól. Községeiből kiverték, városokba, lakótelepekre üldözték. Az otthon maradókat különféle „kollektívekbe”, kolhozokba, szövetkezetekbe kényszerítették, melyek nem a művelést tűzték ki célul, hanem a művelő ember megsemmisítését és a természet kirablását. Gazdaságkor általános szabályai szerint, melyeket ugyanejegyben alkalmaztak az iparban és az iskolákban egyaránt.

A liberális kapitalizmus fősodrában a francia forradalom óta az erőszakos és véres eszközök helyett a létezés általános átalakításával semmisítették meg a művelők osztályát. Elsősorban azzal, hogy a társadalmat a gazdaság függvényévé tették, továbbá ennek következményeivel: a pénz- és hitelpolitikával, az agrárrollóval, a specializmussal s hasonlókkal. Rendre egyre nagyobb sikerként könyvelték el, hogy már csak 20, 10, 4 százalék foglalkozik földműveléssel. A többi természetesen ugyanazzal: a föld kincseinek a föl- és átdolgozásával, csomagolásával, szállításával, értékesítésével, hirdetésével, a mindehhez szükséges eszközök, anyagok, energia stb. előállításával. De immár nem a *status absolutus*ban, nem gazdaként, nem szabad és teljes emberként, hanem munkavállalóként, specialistaként, a Rész töredékeként.

Szabad művelő helyett kiszolgáltatott versenyzőként. És a kultusz helyett az érdekelvű civilizációban, hiszen az élelmiszer-gazdaság kőkemény reálgazdasági ágazat. A határban ballagó vándorok a beláthatatlan gyapot-, kukorica- és gabonatóblákban – a természetesi rendszerek üzemegységeiben – nem találnak se meggy-, se diófákat. Éppen ezért jobb nem bandukolni ilyen helyeken. A látvány úgysem csábító, leginkább valami gigászi gyárudvarra emlékeztet. Még szerencse, hogy nincs is hol sétálgatni, mert a gyümölcsfákat traktorokkal kihúzták, a dűlőutakat is beszántották. Gazdaságossági és technológiai szükségszerűségéből. Az agrárnagyüzemben a leigázott természetet befogták a ipar mechanikus rend(?)jébe.

Aki erre a járszalagra kerül, ehhez idomul. Az alkalmazottnak és az általa kezelt földnek a *kedélye* egyaránt a beléjuttatott kemikáliák harmóniájának/diszharmóniájának függvénye. Ugyan ki hallja itt a föld énekét, amit Zarathusztra így jegyzett föl:

Hallom a föld szavát:

Uram, Teremtőm, virulni akarok!

6.

A földműveléssel egyenértékű művelői létmód apának és anyának lenni. Függetlenül attól, hogy az illetők orvosként, betanított munkásként vagy miniszterként állnak a Futószalag mellett. Ez is a parasztgazda papkirályságából ered, a család természetes közösségéből. Az Egészből, tehát maga is egész. Szülőnek lenni: áldásban élni. Ugyanis az áldás csak úgy tartható meg, csak akkor *élvezhető*, ha továbbadjuk. Matematikája azonos a szeretet mennyiségétanával: minél bővebben szórjuk, annál többnek a birtokosai leszünk.

Meglehet, soha életünkben nem látunk csillagot a nagyvárosi műfények sötét árnyékában, s végtelen tereket is csak filmen vagy tévében, mégis megtapasztaljuk a Teljességet, amikor nemzünk, amikor a világra hozunk, amikor temetünk. A szülő a Teremtő képmását viseli, hiszen a nemlétből a

léte emeli az életet, mert áldás foganni és áldás szülni. És áldás nevelni, hiszen a nevelés művelés, az áldás továbbadása. Mindazt, amit a paraszti szabadsággal, papkirállyal és műveléssel kapcsolatban elgondoltunk, megismételhetők ezen a helyen is. A karrierkérdéstől a polihisztorságon/totalitáson át a felelősségig. Szó szerint szinte, mégis végtelenül megemelve, hiszen a művelés nem a földre, az átszellemítendő – fogyatékos – létezőre irányul, hanem egy másik emberre, aki teljes, mert szellemi lény; Egész, a Teremtőnek éppoly képmása, mint a szülő, csak éppen baba még vagy gyermek. Hamvas azt mondja, hogy a művelés sosem munka, hanem öröm. Ha munka, akkor már nem művelés. A művelésből kiszakadt (?), kitalált (?) ember kénytelen dolgozni, hogy életét fönntarthassa. Hamvas állításának igaza a paraszt gazdálkodásában kevésbé látszik annyira nyilvánvalónak, mint a szülői gondoskodásban, amely még válságos időkben – amikor a gyermek beteg vagy „rossz” – is képes örömet adni s magába oldani minden fáradságot.

Természetes, hogy a szülő éppoly idegen elem Gazdaságkor érték-, helyesebben termelési szerkezetében, mint a paraszt, ennél fogva szakasztott olyan brutális támadások keresztjében áll. A gazdaság által bekebelezett társadalom a létezett szocializmusokban – a bolsevikiben és a nemzetiben – nyílt és durva intézkedéseket fogantatott a család ellen, s erőszakos úton próbált *übermenschet* és *szocialista embert* kialakító falansztert üzemeltetni. Lehetőleg szülő nélkül, bölcsődében, napköziben, a kollektivitás egyéb intézeteiben. A cél ismét a teljes, a *művelt* ember, az Egész, Isten képmása helyett a gazdaság, a munkamegosztás Futószalagjánál alkalmazható *súdra*, akit megszépítőleg szakemberként emlegetnek. Rosszul esne szegénynek, ha tudná, mi a helyzet... „Veszedelemes megmutatni az embernek, hogy egyenlő az állatokkal, anélkül, hogy megmutatnánk nagyságát. Ugyancsak veszedelemes megmutatni nagyságát alacsonyága nélkül” (Blaise Pascal). A kiképzés célja az, hogy a Futószalagot szolgáló barbi ne tudjon se nagyságáról, miszerint ő Isten képmása volna, és felelős gazdája a Földnek, de ne legyen fogalma kicsinységéről sem, arról pedig végképp ne, hogy ő a fejlődés diadalmenetében az állatok alá, a Dolgok szintjére helyezte a maga spirituális álláspontját.

A liberálkapitalizmus céljai szóról szóra ugyanezek. Ám a fölmorzsolás „demokratikus” és „önkéntes”, éppen ezért lágyabbnak tetsző, ám hangyányit sem kevésbé irgalmatlan. És igencsak eredményes. Manapság a közfelfogás alig tartja áldásnak a gyermeket, inkább tehernek, olykor pedig barbifiókának, *amellyel* be lehet kapcsolódni a bébiápolási ipar és a gyermekdivat cuccainak fogyasztásába. A médiapropaganda a legprimitívebb ún. „nyereséges” munkát magasabbra értékeli a gyermeknevelésnél. Olyannyira, hogy sok modern nő már belebetegszik az anyaságba: halálra unja magát gyermekeivel, ivásra adja a fejét stb. Egyre erősödik, és sok országban már eredményes a nyomás a „homoszexuális szülők” jogainak elismertetésére, ami a perverz abszurditás netovábbja: két ember, aki nemi életéből tudatosan és elszántan kikapcsolja a gyermekáldás lehetőségét, izgatólag eljátszik az ötlettel...

A szülői helyzet: példaképnek lenni – föladhatatlan. Akár áldásnak, akár átoknak tekinti világra hozója a gyermekét, mindenképpen példaképe neki. Tehát amint a gyermeket neveli-műveli a szülő, úgy emeli őt is a gyermek, vagyis a művelés a művelőt is műveli: a továbbadás megsokszorozza az áldást.

Vagy nem.

7.

Korunk kétes menedéke a műveltség. Platónt olvasgatni a bevásárlóközpont kávézójában diszkózene mellett. Tudni, mit jelent a *Kr. e.* rövidítés, és ismerni a kénsav képletét meg a második kozmikus sebességet. Megkülönböztetni a papot az egyházfőtől. Arisztokratizmus, mégpedig a haladó fajtából. Részesülni ebből is, abból is, megfogni az egeret künn és benn. A liberális demokrácia díjazza az ilyesmit. A szabad idő is legyen verseny, ne csak a munka. Alig akad olyan rádió- vagy televíziós állomás, amely ne rendezne vetélkedőket a művelt emberek számára. Gazdag cégek bőkezűségük hangsúlyozása ellenében önzetlenül támogatják a műsorokat, mert nekik az ilyesmi a szívük csücske. Olyannyira, hogy aki a legtöbbször nyomja meg a gombot a legrövidebb idő alatt, és még a választ is rávágja, az menten konzumálhat valami konyhai csodamasinát, esetleg hetven évre elegendő

hónaljkcencét borotvahabbbal, sőt jó kis summát hozzá. Netán autót is. A műveltség, lám, kifizetődő. Érdemes bevágni a lexikonokat, a *Száz híres regényt*, még akár a *Bibliát* is. Ma már CD-n is rendelkezésre áll a világkultúra egész kincsestára, serény keresőprogramok köpetik az adatokat, az összefüggéseket pedig fürgén megvilágítják. A versenyzők szépen, piacilag versenyeznek, a közönség izgatottan rája a snacket a tévéfotelban, és lelkében egy nagy-nagy kvázi-tűzet készül rakni. Tudniillik éppen két legyet üt egy csapásra: szórakozik és művelődik. S bizony el fog jönni az az idő, amikor ő is össze bírja majd számolni a Ramszeszeket Egyiptomban...

A művelő ember se nem nyer, se nem nézi, tudniillik ő a művelt ember. Ugyanis az anyag fölemelése, átszellemítése egyes-egyedül úgy történhet, ha az ember előbb önmagában realizálja az örök szeretetet. Hogy az áthassa minden mozdulatát, kapavágását, érintkezését társaival és az anyagvilággal. Ezért a művelt ember ebbéli állapota nem a mozgósítható infókészletének függvénye, hanem alapállás. Művelt csak művelő lehet, akit a művelés öröme fölemelt. Az ő értelmében az adat, a szám, az információ, a következtetés önként és természetesen betagozódik a művelés folyamatába. Helyére kerül. S rögtön kiviláglik értéke vagy haszontalansága. Fény derül közben a viszonylagosság valódi értelmére is, ami legkevésbé sem a pillanatnyi érdek önkényeskedését jelenti, hanem az áldás erőrendjében elfoglalt helyzetet. Például: igaz-e? S ha igen, mi köze az Igazsághoz? Mire jó? Egyáltalán, jó-e? Mi köze a Jóhoz? Ha semmi, akkor kacat. A Hulladék, az emberlélet legsúlyosabban veszélyeztető szennyezés ezen a ponton támad igazán. Ha a lelkünkben eluralkodik a kacat, a Semmi, akkor öntjük ki a folyóba a pakurát. És nem vesszük észre, mennyire mindegy, hogy a szocializmus csillaga vagy a kapitalizmus védjegye alatt menetelünk egyazon zsákutcába, a világefogyasztásba.

8.

Aki realizálja az áldást, akiben az áldás realizálódik, az nem áll meg soha. Hogyan is horgonyozhatna le az áldásnak a teremtés első pillanatától áradó folyamában? Hogyan is tagadhatná meg a történeti emborsorsot? Éppen ő, a művelt művelő?

Ezért a művelés úton lét és út, az élhető világ útja.

9.

A művelés alapállása a belátható történelemből fokról fokra kiveszett, s helyreállítására számottevő törekvés nem tapasztalható. Nos, nem éppen ez-e napjaink általános emberválságának oka?